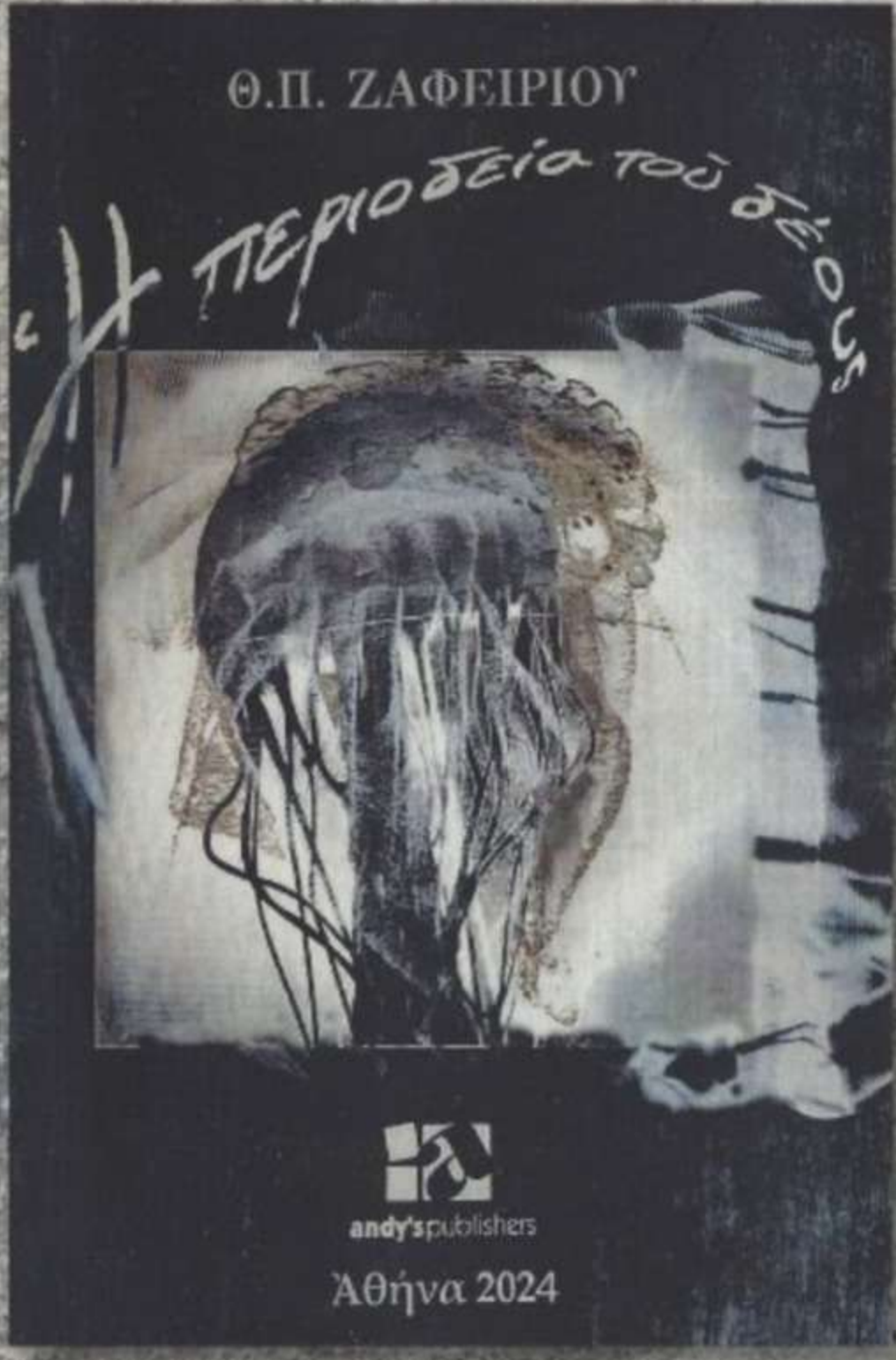

Θ.Π. Ζαφειρίου: «Η περιοδεία του δέους»

👤 Στυλιανή Παντελιά 📅 Δημοσιεύτηκε 15 Ιουλίου 2025

Στις αρχές του 21ου αιώνα, μια νέα θεματογραφία της λογοτεχνίας αναπτύσσεται με βάση το διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό περιβάλλον. Ιδιαίτερες κατηγορίες αποτελούν τα θέματα της τεχνητής νοημοσύνης, της κλιματικής αλλαγής, των συνθηκών στην υγεία κ.λπ. Τις οδυνήρες επιπτώσεις της πανδημίας του κορωνοϊού (COVID-19) στην παγκόσμια κοινότητα αποδίδει γλαφυρά ο Θ.Π. Ζαφειρίου (γενν. 1952) στη συλλογή *Η περιοδεία του δέους* (2024). Πρόκειται για το 21ο ποιητικό του βιβλίο. «Ο Κορωνοϊός με την ενθρόνισή του στην υψηλίο επιβεβαίωσε από την μια την σοσιαλιστική του δικαιοσύνη, αφού πλήττει όλους τους υπηκόους του ανεξαρτήτως ταξικών διακρίσεων, κι από την άλλη το προνόμιο του κάθε βασιλιά (κι όχι μόνο του θεσμικού) να διχάζει τον λαό του» (από το οπισθόφυλλο). Στον τίτλο διακρίνεται μια παρήκηση (περιοδεία-δέος), η οποία τονίζει τα δύο βασικά στοιχεία, την εξάπλωση του ιού και τον φόβο που προκαλεί. Οι πολλαπλές πλευρές του ζητήματος αναπτύσσονται στο βιβλίο με ευρηματικότητα και ευστροφία. Και η εξυπνάδα στην ποίηση είναι κάτι που υπολογίζεται.

Το «ψηφιδωτό της πανδημίας» (Δ. Δημητριάδου[1]) είναι πολύχρωμο και περιλαμβάνει όλες τις τονικές κλίμακες. Αρχίζει με το λευκό του νοσοκομείου και κορυφώνεται στο μαύρο του πένθους. Μεταμορφώνεται σε μια «Σκακιέρα» που έχει «μαύρα όλα τα πιόνια» αλλά περιλαμβάνει «χακί και λερωμένες λευκές» ποδιές μιας χρήσης (σ. 13). Καταλήγει σε «κίτρινα φέρετρα ερμητικά κλειστά» (σ. 28). Παρ’ όλα αυτά, «Τα τραίνα ταξιδεύουν ακόμα» (2020) έστω και χωρίς επιβάτες. Αυτά συμβαίνουν, γιατί υπάρχει μια έκτακτη κατάσταση που λειτουργεί με νέους γλωσσικούς όρους. Μεταδοτικότητα, υποκείμενο νόσημα, ΜΕΘ/μέθη, lockdown είναι μερικές από τις γνωστές λέξεις που αποκτούν καινούργια σημασία. Η άποψη του Πρώσου στρατηγού Κλαούζεβιτς ότι «ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα» (σ. 8) βρίσκει εφαρμογή στην παρούσα περίπτωση. Κάθε πόλεμος δημιουργεί τη δική του ποιητική του τρόμου.

Ακήρυκτος –αλλά όχι άγνωστος– είναι ο πόλεμος των σιδηροδρομικών ατυχημάτων. Στο βιβλίο μνημονεύεται η τραγωδία των Τερπών ως χρονικό όριο και σημείο τομής των συνεκδόσεων. Στη συλλογή *Η ανορθογραφία των τραίνων* (2023) προκαλεί εντύπωση η μεταμόρφωση της λέξης [τραίνο]: «Μια λέξη να της αλλάζουν την ορθογραφία/ Τόσο βίαια και να μη μοιάζει παραμορφωμένη» (σ. 9). Το ταξίδι συνεπάγεται την κίνηση και την αλλαγή, αλλά ακυρώνεται λόγω των συνθηκών. Αναγκαστικά πραγματοποιείται μέσα στις σελίδες ενός βιβλίου. Όλα συμβαίνουν στο ασφυκτικό περιβάλλον της «Γενέθλιας πόλης» (*Ημίμετρα*: 2003). Ένας ολόκληρος κόσμος μετακινείται πάνω στις ράγες και κάποτε χάνει την ισορροπία του. Η ζωή συνδέεται με την προσωρινότητα και την ανασφάλεια.

Σε τούτο τον προσωρινό

Τερματικό σταθμό.

(2003)

Η ισορροπία του κόσμου βασίζεται σε αντιθέσεις: σοσιαλιστική δικαιοσύνη και βασιλική εξουσία, αποστάσεις και εγγύτητα, γύρος του κόσμου και εγκλεισμός. Είναι γνωστό το απόσπασμα του Ηράκλειτου: «Πόλεμος πάντων μεν πατήρ εστί, πάντων δε βασιλεύς, και τους μεν θεούς έδειξε, τους δε ανθρώπους, τους μεν δούλους εποίησε τους δε ελευθέρους». Η αντίθεση ανάμεσα στη νόσο και την υγεία αποτελεί κλασικό λογοτεχνικό θέμα και ο κορωνοϊός μια νέα παραλλαγή του. Τα αισθήματα δέους που προκαλεί δεν αποκλείουν την εξοικείωση και την προσαρμογή σε μια νέα πραγματικότητα, σε μια «Αντιστροφή όρων». Άλλωστε,

Η εποχή μας πια

Δεν ευνοεί τις εκστρατείες.

Πόλεμο κάνεις

Και με μια περιοδεία.

(σ. 8)

Όλα τα δεινά προέρχονται από το προπατορικό ζευγάρι, τον Αδάμ και την Εύα. «Κορώνα η γυναίκα και άντρας ο ιός» (σ. 10). Οι ίδιοι και οι απόγονοί τους «παιδιά είναι όλα της φύσης» και διαιωνίζουν το προαιώνιο κακό. Ο εξομολογητικός τόνος και η παραβολή ερμηνεύουν την τωρινή κατάσταση του ανθρώπου. Οι διάλογοι, οι ερωτήσεις, το β’ ενικό και πληθυντικό πρόσωπο δημιουργούν ένα κλίμα οικειότητας, μια εύφουρα κατανόησης. Ποιο είναι όμως το ζήτημα; Η συνωμοσία φύσης-ανθρώπων αλλά και η αντιμετώπιση του κοινού εχθρού (κορωνοϊού-θανάτου) με τη βοήθεια του λόγου. Γλώσσα πυκνή και αφαιρετική, αλληγορία και συμβολισμός, χιούμορ και ειρωνεία είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά του ύφους (Αλεξία Βλάρα[1]). Κυρίαρχο σύμβολο, η μάσκα –κυρίως «Η γεγυμνωμένη μάσκα»– που αντικαθιστά το πρόσωπο.

Θάρθει μια μέρα, που οι άνθρωποι

ΜΕ ΜΑΣΚΑ θα γεννιούνται.

Έτσι ένα παραπάνω κόκκαλο

Θα βρίσκουμε στην εκταφή.

Ένα ακόμη οστό

Με ανέγγιχτα ίχνη σάρκας.

(σ. 16)

Η μάσκα εξασφαλίζει μια ακόμη μεταμόρφωση – την «Τρίτη μεταμόρφωση» (σσ. 20-21). Το κείμενο είναι πεζό, εμπνευσμένο από την ομώνυμη νουβέλα του Κάφκα. Ο ήρωας, Γρηγόρης Σαμσίδης, μετά την προσβολή του από τον ιό μεταμορφώνεται σε μια γιγάντια σαλούφα (μέδουσα). «Ο κ. Σαμσίδης δεν έπασχε απλώς από κορωνοϊό. Ήταν πλέον ο ίδιος αυτοπροσώπως ο Κορωνοϊός. Ειδικότερα, μια ακόμη μετάλλαξή του» (σ. 20). Η εξέλιξη των πραγμάτων ωστόσο είναι απρόβλεπτη, καθώς και ο γιατρός μεταλλάσσεται σε κάτι ακόμα πιο τρομακτικό, σε «μια σαλούφα με σύνδρομο ντάουν» (από το lockdown). Η ειρωνεία είναι προφανής, όπως και η σουρεαλιστική διάθεση, η οποία οδηγεί σε μια αλληγορική γλώσσα (Αλεξία Βλάρα[1]). Ο άνθρωπος μεταλλάσσεται σε κάτι ξένο και αλλότριο. Δεν κρύβεται πια ο ίδιος πίσω από μια μάσκα, αλλά μεταβάλλει μορφή και υπόκειται σε τριπλή μεταμόρφωση. Πρόκειται για διαχρονικό ζήτημα: «Η διαχρονικότητα πηγάζει από τη δύναμη του ποιητικού λόγου και κατά πόσο αυτός ο λόγος, ο (ευφάνταστος) τρόπος της έκφρασής του αντέχει στον χρόνο και μεταδίδει στο μέλλον το παρελθόν σα να ‘ναι παρόν» τονίζει ο ποιητής στη συνέντευξή του στην Τίνα Πανώριου (βλ. [εδώ](#)).

Επιτυχάνει να εξιστορήσει, να σαρκάσει και τελικά να μεταπλάσει τη ζοφερή πραγματικότητα των ετών 2020-2023 σε μια ζωντανή ποιητική αφήγηση.

Εξίσου ενδιαφέρουσες είναι και οι διακειμενικές μεταμορφώσεις-συνομιλίες του Θ.Π. Ζαφειρίου. Αυτές ξεκινούν από την Παλαιά Διαθήκη και τον Ηράκλειτο για να καταλήξουν στον Κάφκα και τον Στρίντμπεργκ. Η νεότερη ποίηση εκπροσωπείται από τον Καβάφη, τον Καρυωτάκη, τον Ελύτη και τους μεταπολεμικούς Μανόλη Αναγνωστάκη, Νίκο Καρούζο και Τίτο Πατρίκιο. Αναπτύσσει έναν άτυπο διάλογο μαζί τους, με αφορμή τα κοινά παθήματα: «...Κι ο Μιχαλός/ (Σαν εγγονός/ Του Μιχαλίου/ Του Καρυωτάκη)/ Πέθανε και τον έθαψαν/ εν τάχει» (σ. 22). Και η παράκληση προς τον «αρμόδιο»: «Άσε μας λίγο,/ Αν’ το σπίτι μας να βγούμε./ Και νηστικοί/ Ας γυρίσουμε, και διαβητικοί» (σ. 25).

Τα παθήματα του ποιητικού υποκειμένου ποικίλλουν και περιγράφονται με σαρδόνια γλώσσα. Όλα άλλωστε καταλήγουν στη «ΜΕΘ ή Μέθη». Τα δίστιχα περιέχουν σύντομο και κοφτό μήνυμα, συμβατό με την πραγματικότητα. «Τι άστοχος και βλακώδης τίτλος!/ Λες και υπάρχει επιλογή» (σ. 23). Η ομοιοκαταληξία συχνά εξυπηρετεί το ποιητικό αποτέλεσμα (*Για μια ομοιοκαταληξία*: 2008). Οι παρηκήσεις και παρετυμολογίες περιγράφουν μια τραγελαφική κατάσταση διαρκών ανατροπών, που οδηγούν σε μια νέα συνθήκη, τη «Μετακαραντίνα» (σ. 30). Η νέα αυτή ουτοπία βασίζεται σε γνωστά στοιχεία της προηγούμενης ζωής, τα οποία μεταπλάθονται. Η ελληνική Ιστορία άλλωστε προσφέρει άφθονο σουρεαλιστικό υλικό: τα σταγονίδια, τον «στρατηγό άνεμο» κ.λπ. (σ. 32). Προσφέρεται επομένως σε μυθοποίηση. Στοιχεία του νέου μύθου αποτελούν τα εμβόλια, η βελόνα, το τσίμπημα, ο αριθμός των θυμάτων.

[...] Το θέμα είναι τώρα

Τι ιός μάς τσίμπησε

Κι αν μια βελόνα θα μας σώσει.

(σ. 39)

Το θέμα είναι η επιστροφή στην κανονικότητα. Αυτή συμβαίνει με τη βοήθεια του λόγου και την ιαματική δύναμη των λέξεων («ο τρώσας και ιάσεται»). Ο Θ.Π. Ζαφειρίου επιτυχάνει να εξιστορήσει, να σαρκάσει και τελικά να μεταπλάσει τη ζοφερή πραγματικότητα των ετών 2020-2023 σε μια ζωντανή ποιητική αφήγηση. Η αναγνώστης μπορεί να ανακαλέσει πρόσωπα και καταστάσεις, να στοχαστεί και να φιλοσοφήσει πάνω στη ματαιότητα των ανθρώπινων πραγμάτων. Αυτός είναι άλλωστε και ένας από τους σκοπούς της ποίησης. Να εντοπίζει το σημείο «όπου αρχίζει ο έρωτας, ο ύπνος ή ο θάνατος».

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

[1] Κριτικογραφία στη διεύθυνση: zaphiriouthedoros.com

Η περιοδεία του δέους

Θ.Π. Ζαφειρίου

Andy’s Publishers

67 σελ.

ISBN 978-960-565-473-3

Τιμή €7,00

